

مناظره ناتمام اقتصادی

مناظره نخست نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری با موضوع اقتصاد، هفت عنصر مغفول داشت. از نگاه کارشناسان، بیشتر نامزدها «پارادایم و چارچوب فکری» مشخصی برای حل ابرچالش‌های اقتصادی معرفی نکردند. همچنین اکثر نامزدها به جای ارائه راهکار درمان، به «تشریح صورت مساله» پرداختند.

به گزارش سایت خبری پرسون، در بررسی مشکلات اقتصادی نیز به جای تبیین علت‌ها، «لیست معلول‌ها» از سوی برخی نامزدها مطرح شد. همچنین برخی نامزدها از مفاهیمی استفاده می‌کردند که جایگاهی در ادبیات اقتصادی نداشت. «برجام»، «کرونا» و «FATF» که به‌عنوان عوامل برون‌زا نقش ویژه‌ای در چالش‌های اقتصادی داشتند، وزن مناسب خود را در مباحث نداشت. برای حل و اجرای سیاست‌های اقتصادی، نیاز به یک تیم هماهنگ و کارآمد وجود دارد؛ اما مخاطبان، از ترکیب تیم اقتصادی خبردار نشدند. علاوه بر عناصر مغفول در محتوای مناظره اقتصادی، نقدهای جدی به فرم و شکل اجرا نیز وارد است. نبود این عناصر باعث شد که شفاف‌سازی درخصوص تفاوت نگاه کاندیدها صورت نگیرد. این مناظره در شبکه‌های اجتماعی نیز با واکنش کارشناسان مواجه شد.

مناظره اقتصادی که با حضور ۷ نامزد ریاست جمهوری برگزار شد، هفت عنصر مغفول داشت که عبارتند از: «پارادایم و چارچوب فکری»، «نسخه درمان به جای شرح حال‌گویی»، «علت‌یابی به جای معلول‌گرایی»، «ادبیات اقتصادی»، «ریسک‌های غیراقتصادی»، «تیم اقتصادی» و «فرم و چیدمان مناظره». در مجموع این ۷ عامل موجب شده بود مخاطبان نتوانند معیار مشخصی برای ارزیابی کاندیدها داشته باشند. از سوی دیگر، راهکار مشخصی برای حل ابرچالش‌های اقتصادی توسط نامزدها تبیین نشد. مناظره نخست، انتخابات ریاست جمهوری را می‌شود از زوایای مختلف مورد بررسی قرار داد. اشکالات مهمی در زمینه تبیین مسائل توسط نامزدها وجود داشت. اغلب نامزدها در وهله اول نتوانستند پارادایم مشخصی در زمینه حکمرانی اقتصادی تبیین کنند.

همچنین اکثر کاندیدها اگر چه معضل و مشکل را بیان می‌کردند، اما به توضیح ریشه‌های معضلات اقتصادی نمی‌پرداختند. ادبیات اقتصادی نادرست نیز در برخی از کاندیدها به خوبی مشهود بود. علاوه بر اینها برخی از معضلات مهم فعلی اقتصاد از جمله بحث کرونا و تحریم‌ها و همچنین موضوعات مهمی مانند تیم اقتصادی هر کدام از کاندیدها در این مناظره مورد بحث قرار نگرفت. همچنین نحوه برگزاری این مناظره نیز موجب کاهش کیفیت سطح مناظرات و بحث‌های پیرامون سوالات شده بود.

پارادایم و چارچوب فکری

غایب اصلی و مهم را می‌توان، نبود پارادایم و چارچوب فکری نزد اغلب نامزدها عنوان کرد. در این مناظره بیشتر، بحث‌های موردی انجام شد و مباحث پارادایمی در این گفت‌وگوها تقریباً مغفول ماند. برخی کاندیدها با این پیش فرض به بیان مسائل اقتصادی و تبیین راه‌حل‌ها پرداختند که پارادایم اقتصادی مشخصی وجود دارد و صرفاً می‌توان با ترمیم یک جزء کل مشکلات اقتصادی را حل کرد. منظور از پارادایم حاکم بر سیستم، سرمشق و الگوی مسلط و چارچوب فکری است که مجموعه‌ای از الگوها و نظریه‌ها را برای یک گروه یا یک جامعه شکل داده‌اند. در علم اقتصاد، پارادایم آن چارچوب و اصول فکری است که «سیاست‌گذار» و «برنامه‌ریز اجتماعی» به آن باور داشته و رویه‌های موجود در اقتصاد در چارچوب این اصول فعالیت کرده و هدف نهایی آنها نیز دستیابی به اهداف تعیین‌شده از سوی پارادایم است. در طرف مقابل، «رویه‌ها» آن دسته از ابزار، اشخاص، سیستم‌ها و نهادهایی است که در کنترل «سیاست‌گذار» و «برنامه‌ریز اجتماعی» بوده و برای رسیدن به اهداف او تلاش می‌کنند. با ریشه‌یابی مشکلات حاد اقتصادی می‌توان پی برد مشکل اصلی، در مدیریت کادر اجرایی و رویه‌های حکمرانی نیست.

ریشه این معضلات ساختاری را می‌توان به وجود پارادایم‌های نادرست اقتصادی-سیاسی در ساختار حکمرانی نسبت داد. وقتی پارادایم مشخص نباشد راهکارهای افراد نیز برای موضوعات نمی‌تواند روشن شود. در چارچوب همین رویکردهاست که می‌توان مشخص کرد کمک به اقشار کم درآمد جامعه توسط هر کدام از این کاندیدها به چه صورت انجام می‌شود؟ آیا آنها دنبال مداخله در بازار و قیمت‌گذاری دستوری هستند یا اینکه صرفاً در چارچوب فرآیند مالیات‌گیری قصد بازتوزیع درست منابع را دارند؟ البته یکی دو تن از این کاندیدها در این مناظره، داشتن بینش اقتصادی توسط رئیس‌جمهور آینده را برای پیشبرد اهداف و انتخاب بین رویکردهای مختلف اقتصادی موثر دانست، موضوعی که شباهتی با وجود پارادایم دارد.

شرح حال‌گویی از وضعیت اقتصاد

غایب دیگر، این است که مخاطبان بیشتر به دنبال این بودند که نسخه درمان را در صحبت‌های نامزدها، پیدا کنند، این در حالی است که نامزدها عمدتاً به ارائه صورت وضعیت مشکلات اقتصادی پرداختند. افزایش مداوم قیمت‌ها، وجود بیکاری گسترده در ایران، تضعیف درآمد سرانه، خروج سرمایه و بحران محیط زیست مواردی آشکار در اقتصاد کشور هستند. اما موضوع اصلی در این زمینه ریشه‌یابی درست مسائل و مشکلات اقتصادی است. اینکه مردم در حال حاضر، در چه وضعیتی قرار دارند، بحث روشن ماجرا است، اما اینکه چگونه می‌توان از این وضعیت نامساعد اقتصادی خارج شد، بحث مغفول قضیه است که به‌طور مشخص به آن اشاره چندانی نشد. حتی در سطح آسیب‌شناسی مشکلات اقتصادی، به جای استناد به آمارها و پژوهش‌های معتبر، اظهارات ظاهری و نگاه‌های خود نامزدها به مشکلات جایگزین شده بود.

این منظره نشان داد که اغلب نامزدها به جای توجه به علت‌ها، به معلول‌ها معطوف شده‌اند. یکی از ضعف‌ها در جریان مناظره معلول درمانی بدون توجه به علت‌های مشکلات اقتصادی بود. به‌عنوان نمونه دلیل اصلی تورم ساختاری در ایران سلطه سیاست‌های مالی بر سیاست‌های پولی است و صرفاً نمی‌توان با بیان مشکل به حل موضوع پرداخت. همچنین کاهش تولید و مختل شدن عملکرد کارخانه‌ها، معلول فضای کسب‌وکار نامساعد است. سوالی که باید در حال حاضر کاندیداها پاسخ دهند این است که این فضای کسب‌وکار چگونه در دولت آینده تسهیل می‌شود. همچنین یکی از دلایل رشد اقتصادی پایین و کاهش درآمد سرانه افول سرمایه‌گذاری بوده است. حال باید پرسید که نامزدها در صورت انتخاب به‌عنوان رئیس‌جمهور چه سیاست‌هایی را برای جذب سرمایه‌های خارجی پیاده‌سازی خواهند کرد. از سوی دیگر، توزیع رانت، معلول تفکر قیمت‌گذاری دستوری به جای حل مشکل تورم است. این مثال‌ها نشان می‌دهد که نامزدها بیشتر توجه به معلول‌ها داشته و از علت‌ها غافل شده‌اند.

ادبیات اقتصادی صحیح

عنصر مغفول دیگر این است که برخی از کاندیداها نسبت به برخی از مسائل اقتصادی درک مشخصی ندارند و به همین دلیل بعضی از مسائل را به صورت نادرست بیان می‌کنند. به‌عنوان نمونه، در ادبیات اقتصادی میان گرانی و تورم فرقی اساسی وجود دارد و نباید این دو را با یکدیگر اشتباه گرفت. گرانی یک کالا موضوعی در یک بخش است درحالی‌که تورم یکی از مسائل مهم اقتصاد کلان به حساب می‌آید. وظیفه دولت به‌طور کلی در زمینه اقتصاد کلان از جمله کنترل تورم و رشد اقتصادی است.

در حال حاضر اکثر دولت‌های دنیا در زمینه اقتصاد خرد از جمله مکانیزم‌های بازار و قیمت‌های نسبی دخالت نمی‌کنند. از موضوعات دیگری که همواره سیاستگذار به آن اشاره کرده، موضوع هدایت نقدینگی است. همواره اقتصاددانان مطرح کرده‌اند که هدایت نقدینگی به‌طور کلی عبارت درستی نیست؛ زیرا نقدینگی مولفه‌ای قابل هدایت نیست. همچنین به باور کارشناسان، با افزایش تولید چند کالا و رشد تولید مسکن نمی‌توان یک رشد اقتصادی پایدار و متوازن ایجاد کرد. برای یک رشد و توسعه پایدار اقتصادی راهی جز استفاده از تجارب موفق سایر کشورها برای ایران متصور نیست. البته درس گرفتن از تجربه‌های شکست‌خورده سایر کشورها نیز برای یک توسعه اقتصادی پایدار موثر خواهد بود. این در حالی است که در مناظره دو شب گذشته یکی از نامزدها از روسیه به‌عنوان نمونه موفق در امر خصوصی‌سازی یاد کرد. اما بررسی‌های دقیق تجربه روسیه در زمینه خصوصی‌سازی نشان می‌دهد این کشور در این زمینه توفیق چندانی نداشته است.

ریسک‌های غیراقتصادی

درحالی‌که دو شوک برون‌زای تحریم و کرونا، اقتصاد ایران را در شرایط بحرانی قرار داده است، در این مناظره سوالات مشخصی در مورد این دوشوک برون‌زا و اثرات آنها در اقتصاد ایران پرسیده نشد. همچنین نحوه مدیریت این بحران‌ها نیز توسط خود کاندیداها به درستی تبیین نشد. در کنار موضوعات مغفول‌مانده، ابرچالش‌های اقتصادی نیز به درستی مورد پرسش قرار نگرفت. به‌عنوان نمونه به دو موضوع مهم رشد اقتصادی و تورم آن چنان که باید توجه نشد. موانع تجارت خارجی مانند معضل FATF نیز مورد بحث جدی و موشکافانه قرار نگرفت و اغلب نامزدها به نظر خود در این زمینه به‌طور شفاف اشاره نکردند.

تیم اقتصادی کاندیداها

آیا در این مناظره کسی متوجه شد که هر یک از نامزدها با کدام تیم اقتصادی به دنبال حل ابرچالش‌ها هستند؟ اکثر نامزدها، برنامه‌ای برای معرفی تیم اقتصادی خود نداشتند. این در حالی است که بخشی از اعتبار سیاست‌گذاری اقتصادی داشتن یک تیم اقتصادی منسجم و شناخته شده است. بنابراین می‌توان این موضوع را به‌عنوان یکی از امور مغفول‌مانده در جریان مناظرات به حساب آورد. با بهره‌گیری از تیم اقتصادی است که می‌توان دریافت نامزدها چه رویکردهایی را در مواجهه با مسائل و مشکلات اقتصادی پیش خواهند گرفت. همچنین تجربه دوره‌های گذشته نشان می‌دهد یک تیم اقتصادی باید در وهله اول هماهنگ باشد. وجود ناهماهنگی بین سیاست‌ورزان اقتصادی دولت می‌تواند ضربه‌ای جدی به اعتماد و یک‌دستی سیاست‌ها وارد آورد. البته در این مناظره یکی از نامزدها با وجود آنکه از اعضای تیم اقتصادی خود نام نبرد اما خود را به‌عنوان فرمانده تیم اقتصادی دولت آینده معرفی کرد.

فرم مناظره

علاوه بر اشکالات واردشده بر متن مناظره، فرم اجرایی مناظره نیز دچار اشکال بود. به‌طور کلی نحوه پرسش سوالات در مناظره به‌گونه‌ای بود که امکان بحث و تبادل نظر را میان کاندیداهای ریاست‌جمهوری فراهم نمی‌کرد. شاید اگر سوالات در یک محور مشخص از همه کاندیداها پرسیده می‌شد آن گاه امکان مقایسه میان این رویکردها وجود داشت. نوع برگزاری مناظره و سوالات مطرح شده باید با این هدف کلی ساختاربندی شود که امکان اعتبارسنجی هر کدام از کاندیداها و مقایسه این رویکردها را برای بینندگان فراهم کند. در مقابل اما مناظره دو روز پیش میان نامزدهای انتخابات، به دلیل پراکندگی سوالات و عدم امکان بحث و تبادل نظر، مقایسه بین رویکردهای مختلف را ناممکن می‌کرد. در کنار سوالات پراکنده و غیرمهم، زمان‌بندی نیز برای پاسخ به پرسش‌ها به درستی تنظیم نشده بود. یک فرصت کوتاه چند دقیقه‌ای زمان مناسبی برای بیان ابرچالش‌های اقتصاد ایران نیست. این زمان کم نه تنها امکان بیان درست موضوعات را فراهم نمی‌کند، بلکه راه‌حل مشکلات را نیز مغفول خواهد گذاشت. درمجموع سوالات پراکنده در کنار زمان‌بندی غلط برای پاسخ نامزدها امکان تبیین یک نگرش درست به موضوعات اقتصادی را در این مناظره از بین برد. حتی شیوه ارائه اسلایدهای نامزدها برای مخاطبان نیز به شکل مناسبی نبود، تاحدی که در برخی موارد، دستمایه طنز در شبکه‌های اجتماعی شد.